

LIBRIS

We know
books

© 2021. Casa de Editură GRAFOART
Toate drepturile rezervate pentru prezenta ediție.

În elaborarea prezentei ediții s-au utilizat lucrările :
Virgil Gheorghiu, *Inițiere muzicală*, Editura de Stat, București, 1946.

Ilustrația copertei 1 : grafică vectorială procesată computerizat după un
tablou de Pablo Picasso (detaliu).

Ilustrația copertei 4 : Virgil Gheorghiu

Tehnica : fotografie.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GHEORGHIU, VIRGIL

Inițiere în muzică / Virgil Gheorghiu. - Ed. a 2-a, reviz.. -
București : Grafoart, 2021

ISMN 979-0-69492-171-2

ISBN 978-606-747-111-3

78

EDITURA MUZICALĂ GRAFOART

București, str. Brașov nr. 20

LIBRĂRIA MUZICALĂ GEORGE ENESCU

București, piața Sfinții Voievozi nr. 1

TEL.: 0747 236 278 (07-GRAFOART); 021 315 07 12

E-MAIL : **GRAFOART1991@GMAIL.COM**

COMENZI ON-LINE : **www.LIBRARIAMUZICALA.ro**

VIRGIL GHEORGHIU

INIȚIERE ÎN MUZICĂ

GRAFOART

CUPRINS

Despre vibrație	5
Felul vibrațiilor	6
Sunetul și ritmul.....	8
Definiția muzicii	10
De ce nu înțelegem muzica?	13
Diferiți auditori.....	14
Recomandări pentru melomani.....	15
Omofonie și polifonie	17
Melodie și armonie.....	20
Deosebirile dintre armonie și contrapunct.....	21
Fuga.....	22
Muzica și religia	24
Muzica de a lungul secolelor.....	25
Numele notelor muzicale	30
Fraza muzicală	32
Tonalitate, modulație	33
Orga.....	34
Orchestra	35
Caracterele instrumentelor de suflat.....	36
Combinațiile grupurilor de instrumente	37
Orchestrația și coloritul.....	38
Rolul instrumentelor în orchestră.....	39
Cântecele populare.....	41

Opera de artă.....	45
Forme muzicale în două părți și trei părți.....	45
Suita clasică.....	48
Rondoul și Variațiunea.....	52
Compozitorii și tonalitățile.....	56
Sonata.....	57
Cunoștințe utile și recapitulări.....	59
Stilul instrumental.....	61
Clasicismul muzical.....	61
Concertul.....	64
Muzica și animalele.....	65
Scurtă privire asupra cântecului omenesc.....	69
Liedul.....	73
Începuturile muzicii dramatice.....	74
Oratoriul.....	77
Muzica secolului al XVIII lea.....	78
Instrumentele din secolul al 18 lea.....	80
Claveciniștii francezi.....	81
Concertele pentru pian de J. S. Bach.....	83
Clasicismul vienez.....	86
Mozart și muzica feerică.....	88
Schubert și Mozart.....	93
Marele clasic Beethoven.....	95
Romantismul lui Beethoven.....	99

Sonata Kreutzer.....	100
Ultimele Sonate ale lui Beethoven.....	102
Simfoniile lui Beethoven.....	106
Romantismul muzical.....	112
Concertele romantice. Frederic Chopin și Franz Liszt.....	119
Sonata romantică a lui Frederic Chopin.....	122
Studiile pentru pian ale lui Frederic Chopin.....	123
Felix Mendelssohn Bartholdy.....	126
Profiluri de romantici. Franz Schubert.....	130
Robert Schumann.....	131
Johannes Brahms.....	132
César Franck (1822 1890).....	133
Franz Liszt.....	135
Despre transcripții: Liszt.....	136
Un romantic nordic: Edvard Grieg.....	137
Muzica de cameră.....	139
Opera și originile ei.....	141
Opera în Franța.....	143
Gluck și opera franceza.....	143
Opera de astăzi.....	148
Hector Berlioz.....	154
Damnațiunea lui Faust.....	157
Alți compozitori de operă.....	159

Interpretarea operii Carmen de Bizet.....	160
Muzica ungară.....	162
Dunărea și popoarele muzicale	163
Compozitori ruși	165
Piotr Ilici Ceaikovski.....	167
Programul Simfoniei a IV a de Ceaikovski..	170
Alexandr Glazunov.....	171
Analiza muzicală a Cvartetului de coarde „B-la-f”	172
Recitativul.....	174
Muzica spaniolă modernă	174
Alți compozitori francezi	177
Despre improvizație.....	177
Impresionismul muzical	179
Preludiile lui Debussy	183
Muzica românească.....	184
Compozitorii secolului al XX lea.....	187
Jazzul și compozitorii	188
Arii celebre de operă.....	189
Lucrări simfonice recomandate.....	190
Lecție de inițiere	191

Despre vibrație

Sunetul muzical este produs prin vibrația coardelor și a aerului aflat în instrumentele de suflat (flaut, clarinet, oboi, fagot etc.). Aceste vibrații sunt supuse unor legi care fac parte din capitole speciale de fizică.

Prin vibrație înțelegem o tremurare mai deasă sau mai rară a unui corp sonor, cum e bunăoară struna. Tremurările coardelor nu pot fi văzute cu ochiul liber. Dacă am vedea cum vibrează o coardă, am observa că mișcărilor ei în dreapta și în stânga seamănă cu ale unui pendul. Cel mai mic număr de vibrații al unei coarde este de 32 pe secundă. Să presupunem că o coardă ar putea fi întinsă și scurtată mereu. Sunetele auzite ar deveni foarte ascuțite. Aceste sunete înalte, subțiri, sunt auzite de urechea noastră până la un număr fix de vibrații, până la 8448 pe secundă. Așadar, avem cel mai grav, cel mai jos sunet de 32 de vibrații, și cel mai înalt, de 8448 de vibrații. Dincolo de această limită superioară, auzim sunete, e drept, dar ele devin din ce în ce mai șuierătoare, mai insuportabile urechii. Dacă până la 8448 de vibrații sunetele au un caracter muzical, după

acest prag și până la 73 000 vibrații, sunetele auzite ne displac. După această limită, deși coarda poate să mai vibreze, pentru noi începe tăcerea. Urechea omenească nu mai înregistrează nimic. Același lucru se petrece în lumea culorilor. Ochiul nostru vede numai ce este între roșu și violet. Nu știm care e lumina dincolo de marginile lor. Muzica se ocupă numai de sunetele perceptibile, după cum pictura e arta combinării culorilor cunoscute.

Felul vibrațiilor

Coardele pot vibra prin frecare, atunci când trecem peste ele un arcuș. Coardele vioarei, violoncelului etc., vibrează astfel. Corzile pianului vibrează prin lovire cu niște ciocănele. Corzile clavecinului (un strămoș al pianului), corzile mandolinei, ale chitarei, vibrează prin ciupire cu o pană. La instrumentele de suflat, nu materia din care e compus instrumentul vibrează, ci coloana de aer din interiorul tubului. Deci, singurul corp sonor al instrumentelor de suflat este aerul conținut în tub. Forma instrumentului de suflat determină volumul de aer închis. Variația formelor, deci și a aerului dinăuntru, dă și variația de sunete specifice fiecărui

instrument. Flautul are o altă formă decât fagotul, de aceea și sunetul lui e diferit. Acestui fel particular de a suna i se spune *timbru* (timbru de flaut, de oboi, de clarinet etc.).

Tuburile instrumentelor de suflat sunt și ele de mai multe feluri. Flautul, de exemplu, e un tub deschis ale cărui vibrații sunt produse printr-o deschizătură laterală. Alte instrumente de suflat vibrează cu ajutorul unei limbușoare de lemn sau de metal numită ancie. Ancia, așezată la intrarea aerului în tub, pulsează, tremură când suflăm. Vibrațiile sunt transmise aerului din tub. Clarinetul, oboiul, fagotul, saxofonul sunt instrumente cu ancie. La alte instrumente ca trompeta, trombonul, limba executantului joacă rolul unei ancii tremurătoare. Orga, cel mai vechi și mai perfect instrument cuprinde în construcția ei complicată toate categoriile de tuburi: deschise, închise, cu și fără ancie. În orchestră există și instrumente accesorii ca triunghiul, celesta, clopoțeii. Aici sunetele sunt produse prin vibrația unor lame de metal. Cimbalele, două discuri de alamă, produc prin frecare sau ciocnire un zgomot ușor, sau puternic. Alte instrumente vibrează datorită unor piei întinse pe niște cercuri, ca

Sunetul și ritmul

Sunetul, deși fenomen fizic, are o putere misterioasă asupra noastră. Când aerul este pus în vibrație de un instrument muzical, sunetele pătrund în ureche, lovesc timpanul, pătrund prin nervul auzului în creier și, acolo, dau naștere imaginilor. Muzica se adresează imaginației noastre. Ea nu are un limbaj precis ca poezia și proza. Factorii care compun muzica sunt impalpabili. Sunetul, care joacă pentru compozitor rolul unui material de construcție, este ireal. Prin aceasta, muzica se deosebește de celelalte arte ca arhitectura, sculptura sau pictura, arte al căror material de lucru sunt pietrele și culorile, elemente care se pot pipăi. Deși sunetul nu are o consistență reală, puterea lui (și poate tocmai de aceea) este mai mare decât a celorlalte mijloace de comunicare artistică. Muzica stârnește în sufletul nostru toate emoțiile, pasiunile și sentimentele. Atunci când ascultăm o arie sau o romanță, deși simțim cum ne cuprinde o tristețe sau o bună dispoziție, nu putem defini exact sentimentul, cum se întâmplă în cazul

contemplării unui peisaj sau în cazul rostirii unui vers. Când spunem de exemplu „luna apare pe cer”, această frază are un înțeles limpede pentru toată lumea. O fanfară militară poate fi eroică, un cântec poate cuprinde mărturisiri sau ne poate îmbia la dans. În niciun caz noi nu simțim un sentiment precis. Lipsa de precizie e în avantajul celui care ascultă. Dacă pictura are cadru, sculptura volum, poezia și proza noțiuni, muzica e, în schimb, lipsită de constrângeri. În muzică, imaginația noastră are un câmp liber de desfășurare. Al doilea factor important este *ritmul*. El există în toate manifestările universului. În natură, totul se petrece conform unui ritm hotărât, de la rotirea stelelor până la atom. Omul este susținut de ritmul inimii. Cine nu a ascultat ritmul căderii ploii, legănarea egală a fulgilor, ritmul pistoanelor, mașinilor, al valurilor mării etc.? În orice fragment muzical există ritm. E pulsația vie și interioară a sunetelor. Sunetul și ritmul au o puternică influență asupra omului. Toți oamenii (chiar și animalele) simt plăcere când aud sunete. E o bucurie asemănătoare cu aceea simțită când vedem cerul sau iarba. Acest ritm muzical e neconținut în mișcare, ca sângele, ca bătăile inimii. Înrudirea dintre muzică și viață este, de altfel, dovedită.

În trecut, au fost muzicieni care au combinat sunetele cu scopul de a imita diverse aspecte și fapte. Un compozitor numit Janezuan a scris o lucrare muzicală cunoscută și intitulată *Cântecul păsărilor*. Rameau a scris o lucrare pentru pian unde auzim cotcodăcitul găinii. Am putea da sute de exemple asemănătoare prin care am aflat cum muzica a trecut prin epoci de copiere, de fotografiere a vieții. Unii compozitori au descris furtuna atât de exact încât, ascultând, ai putea spune ca și cum ai vedea-o: „acum plouă, acum fulgeră, acum bate vântul”. Însuși Beethoven într-o simfonie a sa a descris o furtună. Să fie aceasta oare scopul muzicii, scop servil, de roabă a realității? Putem afirma cu hotărâre că nu. Chiar Beethoven, conștient de idealul suprem al muzicii care nu e a zugrăvi teme lumii, a recomandat cu privire la *Simfonia Pastorală*: „mai multă expresie decât pictură”. Preocuparea muzicianului este dorința de a trezi în noi sentimente, nu tablouri. Ascultând o simfonie de Beethoven, de Mozart sau de Haydn, mulți se întreabă ce cuprind aceste idei muzicale care nu stârnesc nici bucurie, nici tristețe, nici pofta de dans?

E bine să se știe că aceste sunete nu sunt înșirate la întâmplare. Ele se leagă în virtutea unei logici perfecte, așa cum mării scriitori lucrează frazele din cărțile celebre. Frazele muzicale traduc desigur gânduri, pe care noi le pricepem sau nu, după cum suntem sau nu pregătiți, cultivați și ridicați până la acest limbaj al sunetelor. Gândurile muzicale sunt, însă, de o altă natură decât gândurile care provoacă vorbirea noastră de toate zilele. Sunt gândurile unei lumi secrete. Odată, după ce Beethoven cântase într-un salon una dintre cele treizeci și două sonate pentru pian compuse de el, o doamnă îl întrebă care e înțelesul piesei. Beethoven nu-i răspunse nimic, dar se așeză la pian și cântă a doua oară sonata. După ce termină se întoarse spre doamna cea curioasă și-i spuse: „iată sensul sonatei”. Anecdota lasă să se desprindă o învățătură: să nu cerem unei opere muzicale un tâlc anumit, punând o etichetă frumuseților sonore. Muzica nu urmărește acest lucru. Ea caută să redeștepte emoții pe care cuvântul uzului sau poetic ni le poate trezi.

Muzica este arta de a gândi cu sunetele. Ea exprimă sentimente, naște emoții și imagini. Dacă înțelegerea muzicii ar fi atât de simplă cum e definiția de mai sus, ar fi

LIBRIS | We know books

de-ajuns să deschidem urechile și să pricepem dintr-o dată graiul sonor și emoțiile compozitorului. Emoția e viața lucrării muzicale. Pentru că atunci când un creator muzical compune o operă, el nu e condus numai de un plan logic, ca un arhitect preocupat de tehnica edificiului. În afară de o disciplină intelectuală, de știință, compozitorul e mânat în actul lui de creație, de o dorință, de un impuls, de o emoție, muzicianului compozitor i se cere acest element sensibil, emoția. În muzică se zbat toate emoțiile, toate sentimentele: adorația, ura, bucuria, tristețea, melancolia etc. În clipa creatoare, ca într-o străfulgerare, compozitorul încearcă acea emoție care îl conduce ca un fir luminos prin labirintul muncii lui. Sentimentul călăuzitor aduce în sufletul compozitorului și sunetele care vor forma gândul de începere al lucrării. E așa-numita temă muzicală, asemănătoare subiectului în literatură. Tema va fi dezvoltată și turnată, după legile compoziției, în tipare nepieritoare, inteligența fiind marea suverană în actul de creație artistică.

De ce nu înțelegem muzica?

Privind într-o sală de concert, observăm alături de oameni absorbiți de ceea ce se cântă, pe cei care nu înțeleg muzica. În primul rând, unii auditori cer muzicii virtuți pe care ea nu le are. De exemplu, sunt ascultători care doresc ca muzica să se adreseze simțurilor, să acționeze asupra organismului în așa fel încât el să fie satisfăcut ca în urma unei mâncări bune sau a unui dans plăcut. În operă, actorii, costumele, subiectul, intriga dramei, pot stârni un interes senzațional. Atunci când e vorba de o simplă muzică instrumentală, între noi, cei care ascultăm, și compozitor nu se mai ivește niciun obstacol. Nu mai este cazul să spunem, însă, că e de-ajuns să ne placă sunetele și ritmul compozițiilor pentru a înțelege gândirea exprimată de făuritorul lor. La întrebarea: cum putem afla limbajul compozitorilor, confesiunile lor intime, vom răspunde: cunoscând elementele din care e făcută muzica, analizând principiile structurii sale.

Majoritatea oamenilor care ascultă muzică se compune din iubitori de senzații muzicale familiare, ei caută în muzică decorul, literatura. Vor să vină pe aripile sunetului tablouri cu amurg pe lac venețian, vor să ghicească vreo legendă mitologică îndărătul armoniilor. O altă categorie de auditori nu pun absolut nici un preț pe basme, pe literatură. Acești melomani reci și neutri, sunt preocupați de partea tehnică a lucrărilor muzicale. Ei caută cu cine seamănă temele compoziției, dacă strictețea construcției e păstrată, dacă lucrarea e influențată, dacă orchestrația e săracă ori ingenioasă.

Alții se lasă impresionați de titlurile sugestive ale lucrărilor. O serie de ascultători pentru care muzica are forța unui narcotic, încep să viseze alene sub undele armoniilor. Toți acești îndrăgostiți de melodie, de cântec, iubesc muzica în mod sincer. Dar niciuna din categoriile de mai sus nu o constituie pe cea ideală de auditori. Muzica descoperă lumi necunoscute în adâncul nostru sufletesc. Ea sugerează, nu impune. Este cheia unor deschideri de zăgazuri, așa

cum e iubirea superioară. După cum pentru pasiunile elevate se cere puritate spirituală și comuniune de simțire, tot așa pentru pătrunderea muzicii se cere atenție, concentrare și studiu, adică o cunoaștere, intimă a vorbirii sonore.

Recomandări pentru melomani

Ca în toate activitățile omenești, ca și în diferența calitativă a spiritului universal, și creațiile artistului se compartimentează ca valoare. O melodie de succes, cântată pe stradă nu este egală ca valoare cu o melodie scrisă de un compozitor de geniu. Un tango, dansat o iarnă întregă în toate barurile lumii, nu poate fi mai frumos decât nemuritorul Tango al lui Albeniz, compozitorul spaniol al timpurilor moderne. Tangoul lui Albeniz reprezintă dansul acesta. Îl evocă prin ritm, ni-l amintește în esența lui coregrafică, în vreme ce tangourile de sezon sunt pline de banalități melodice. Muzica de bună calitate se distinge de muzica proastă. Iată câteva dintre caracterele distinctive ale muzicii bune:

- perfecțiunea formei, adică felul ordonat de expunere a frazelor muzicale;